

DR. UJVÁROSI ANDREA

Az idegen nyelvű interpretáció gyakorlata a felsőfokú magánénekes képzésben I.

A magánénekes hallgatók nyelvi képzettsége

Problémafelvetés, bevezetés

A vokális előadásnak – a hangszeres zenétől eltérően – a szöveg a dallammal azonos fontosságú, természetes eleme. Az énekelt szöveg nyelvének és használatának vizsgálatára azonban ez idáig csak szórványosan irányultak kutatások. Az eredeti nyelvű éneklés problematikája, a kelet-közép-európai régió magánénekes képzésének vált sajátos jellemzőjévé. Napjaink operaszínpadai egyértelmű elvárásként állítják az énekesek elé a vokális művek eredeti nyelvű interpretációjának feladatát. Mára már nem kérdéses, hogy az énekelt szöveg csak keletkezésének nyelvén megszólaltatva tolmácsolja hűen szerzője szándékát. Az előadások hazai nyelvi és képzési gyakorlata azonban napjainkban is differenciált képet mutat. Az előadóművészet oldaláról a vitát a szakmai szempontok, a társadalmi igények, a kultúrpolitikai elvárások mellett a közönség és az interpretáló művész nyelvismerete árnyalja. A magánénekes képzés nyelvi aspektusait az a nemzetközi elvárás állítja a vizsgálat előterébe, amely a hiteles eredeti nyelvű éneklést a szakmai felkészültség természetes részének tekinti. A magyar felsőoktatási képzések képzési és kimeneti követelményei között ugyanakkor a klasszikus ének alapképzés idegen nyelvi követelményeként mindössze az egy élő nyelvből államilag elismert középfokú (B2) komplex nyelvvizsga megszerzése szerepel (I. 1.). A klasszikus ének mesterképzési szak kimeneti követelményi sem támasztanak magasabb elvárást a nyelvtudás terén a hallgatók elé. Az elsajátítandó kompetenciák közé a „képzési területnek megfelelő idegen szaknyelv” került be a nyelv meghatározása nélkül. A kötelező ismeretkörök törzsanyagában mindössze a német nyelv vonatkozásában jelenik meg a dalok autentikus kiejtésének, a szövegértésnek és a szöveg és zene mélyebb kapcsolatának megvilágítása. A szakmai törzsanyag differenciált ismeretköreinek dalirodalmi fejezete, a teljes zenei anyag átlátásának céljával kitér a dallam és szöveg viszonyának megismerésére, az érintett nyelvek körét ugyanakkor nem említi meg (I. 2., 349. o.). A vokális zenei műfajokban a nyelv és a zene kétféle kommunikációval együttesen hat a befogadóra, ezért a magánénekes képzés nyelvi aspektusa a nyelvtudáson túl jóval összetettebb problémakört takar.

A zenei pályához szükséges képzési területek szociológiai és nevelésszociológiai aspektusból történő elemzése arra mutat rá, hogy mind a korai életévekben, mind pedig a

felsőoktatásban megmutatkoznak a szocializációs ágensek tőkeformákkal és habitussal leírható eltérései. More (*More*, 2013), Moore, valamint Burland és Davidson (*Moore – Burland és Davidson*, 2003) kutatásai egyértelműsítik ezek hatását mind a zenetanulás formáira, mind pedig a motivációira is. A zenei felsőoktatásban tanulóakra irányuló vizsgálatok több területre is fókuszálnak (kurrikuláris összetevők, a hallgatók intézmény-jellemzései), azonban ezek között az idegen nyelvű interpretáció kérdéskörét nem találjuk. A megelőző magyarországi szakirodalom a zenetanulás társadalmi háttérét és intézményi formáit az alacsonyabb életkori szakaszokban elemzi. A felsőfokú művészeti képzési kutatások első állomásaként Kucsera és Szabó (*Kucsera és Szabó*, 2017) végeztek olyan unikális empirikus vizsgálatokat, amelyek rávilágítanak a művészeti képzés kutatási értelmezéséből fakadó speciális helyzetére. Ezek a legfrissebb vizsgálatok a magyar felsőfokú művészeti képzés bemeneteli és kimeneteli oldalát járják körül, ugyanakkor a zeneművészeti képzés, azon belül pedig a magánénekes képzés és annak kurrikuláris elemei nem kerültek e vizsgálat látóterébe.

Kutatásunk neveléstudományi relevanciáját az a kihívás adja, amellyel napjaink felsőfokú magánénekes képzésének a nyelvi képzés terén meg kell küzdenie. Jelen tanulmányunk a nyelvi képzettség intézményi, kurrikuláris és ezzel összefüggő szociokulturális attribútumait elemzi. Tanulmányunk folytatásában (*Az idegen nyelvű interpretáció gyakorlata a felsőfokú magánénekes képzésben II.*) az eredeti nyelvű éneklés képzési sajátosságait állítjuk majd vizsgálataink középpontjába.

Az alkalmazott módszerek

Kutatásunk empirikus vizsgálati terepét a hazai zenei felsőoktatás intézményei jelentették. Kutatásunkban két alapkérdésre fókuszáltunk: 1. Milyen nyelven énekel a magánénekes hallgató és miért? Azt vizsgáltuk, hogy milyen tényezők határozzák meg az interpretáció nyelvét a magánénekes képzés jelenlegi gyakorlatában. 2. Mitől függ az eredeti nyelvű interpretáció tökéletessége? A professzionális eredeti nyelvű vokális előadást hogyan befolyásolják a képzés személyi, intézményi és tantárgyi komponensei? Az idegen nyelvek ismerete és az interpretációs elvárások hogyan viszonyulnak egymáshoz a képzésben, és milyen koncepciók, struktúrák és módszerek léteznek az eredeti nyelvű éneklés fejlesztésére. Vizsgálatainkat két technikára alapoztuk. A magánénekes felsőoktatás oktatói állományának körében strukturált interjúkat készítettünk, a hallgatókat pedig kérdőíves lekérdezéssel vizsgáltuk. Jelen tanulmányunkban a kérdőíves a vizsgálat eredményeit tárjuk fel. A hallgatói kérdőívek tanulmányozása során a hallgatók eredeti nyelvű éneklési szokásaira és az idegen

nyelvű interpretáció fejlesztésére irányuló képzési gyakorlatra helyeztük a hangsúlyt. Vizsgálódásainkban központi szerepet kaptak a hallgatói állásfoglalások, illetve motivációk az eredeti nyelvű éneklésben, valamint az eredeti nyelvű interpretáció tökéletesítését szolgáló tantárgyi és tartalmi elemek iránti igények. Mindezek háttérében meg kívántuk rajzolni a hallgatók szociokulturális háttérét, és azt, hogy státuszuk hogyan függ össze zenei és nyelvi képzettségük mintázataival.

A hallgatói lekérdezés mintasokaságát a magyar felsőfokú magánénekes képzés 2016/17-es tanévének hallgatói állománya alkotta. A LFZE és az öt vidéki intézmény (DE-ZK, SZTE-ZK, PTE-MK, SZE-MK, ME-BBZI) 152 magánénekes hallgatója körében elküldött űrlapot 90 hallgató töltötte ki. Ez az elemszám ugyan behatárolja a kutatási eredmények mindenkor relevanciáját, de a lehetőségeknek megfelelően teljes hazai hallgatói populációt lefed. Az arány kifejezetten jónak mondható az önkitöltős kérdőívek átlagos kitöltési arányához képest. A kérdőívet Google űrlap formájában kapták meg, ami biztosította az anonimitást. A kitöltését megkönnyítette, hogy mobiltelefonról is el lehetett végezni, az 50 kérdés megválaszolása maximum 10 percet vett igénybe. A kapott adatokból SPSS adatbázist generáltunk, az elemzés során az SPSS 19. programot használtuk. A kutatási adatbázis az Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis néven szerepel munkánkban. A hallgatói kérdőív az oktatói interjúk analógiájára épült, külön kérdéscsoport célozta a hallgatók nyelvi képzettségéről történő tájékozódást és egy másik adott lehetőséget az idegen nyelvű interpretáció jelenlegi hazai gyakorlatának feltárása. Jelen munkánkban a hallgatók nyelvi képzettségét mutatjuk be.

Kutatási eredmények

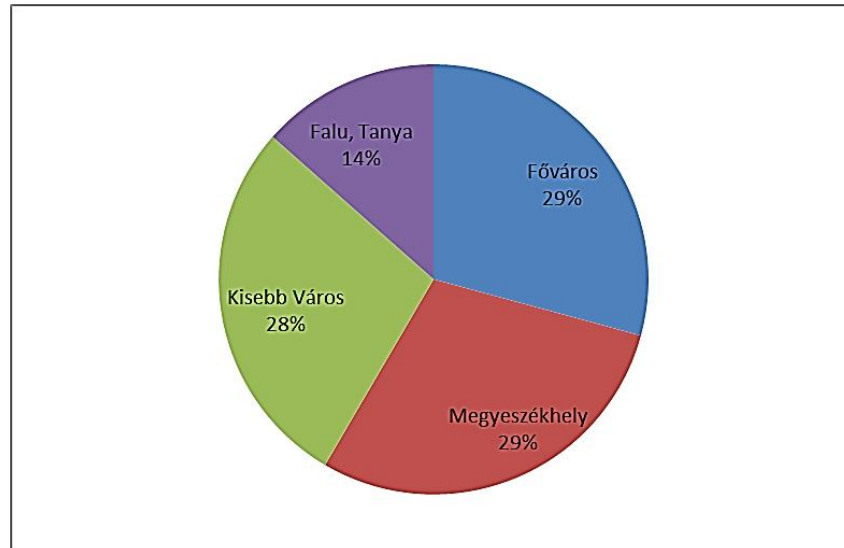
A magánénekes hallgatók társadalmi háttere a kvantitatív adatok fényében

Kvantitatív elemzésünk első lépéseként a kérdőíves kutatásban résztvevő hallgatók demográfiai és szociokulturális jellemzőit tekintjük át. Ahol lehetőségeink megengedik, saját adatainkat országos vagy regionális adatokkal hasonlítjuk össze. Mivel az adatbázis elemszáma alacsony, leginkább százalékos eloszlásokat és átlagokat használunk.

A minta nemek szerinti megoszlása a következő arányokat mutatja: a válaszadók 24,7%-a férfi, 75,3%-a nő. A nők aránya, amint látjuk, magasabb, mint az országos átlag, ami 51,7% a KSH szerint a 2016/17-es tanévben (I. 3.). Ennek háttérében az állhat, hogy a felsőfokú művészeti képzésben általában véve is nagyobb arányban vesznek részt nők. A megkérdezettek átlagéletkora 25,4 év, a minimum érték 19 év, a maximum 59 év. A felsőfokú magánénekes tanulás nem feltétlenül kötődik középfokú zenei tanulmányokhoz, ezért

sok esetben gimnáziumi érettségít követően, akár több éves felkészülés, vagy akár eltérő irányú diploma megszerzése is megelőzheti a felsőfokú énekes tanulmányokat. Ez lehet az oka az átlagnál magasabb életkori aránynak és a hallgatói életkor kitolódásának. Emellett másik fontos magyarázó tényező, hogy a bolognai rendszer bevezetésével a már pályán lévő tanárok és művészek újabb kihívások elé kerülve, felnőttkorban igyekeznek megszerezni master szintű diplomájukat.

A megkérdezettek települési típusának megoszlását az 1. ábra mutatja be. Ahogy az ábráról leolvasható, a legnagyobb csoportokat a fővárosiak (29%) és a megyeszékhelyen élők (29,5) alkotják. A legkisebb csoport a faluról, tanyáról érkezetteké (14%), kisebb városból pedig a kitöltők 28%-a érkezett. Ez a megoszlás a 2012 Magyar Ifjúság országos adatbázis hallgatói almintájával összevetve jelentős százalékos eltérést mutat. A hallgatói megoszlás a felsőoktatás egészében kevésbé polarizálódik, mint mintánkban, ott a faluról és a kisebb városból érkezők nagyobb (26,1%-os, illetve 37,2%-os) arányban képviselik magukat a hallgatói populációban (Bocsi *et al.*, 2017). Ezt az arányeltolódást azzal magyarázzuk, hogy a falvakban, tanyákon és kistelepüléseken folyó művészeti képzés infrastrukturális háttere kevésbé kiépített, a zenetanulás intézményes feltételei a nagyobb városokhoz, illetve a fővároshoz köthetők leginkább.

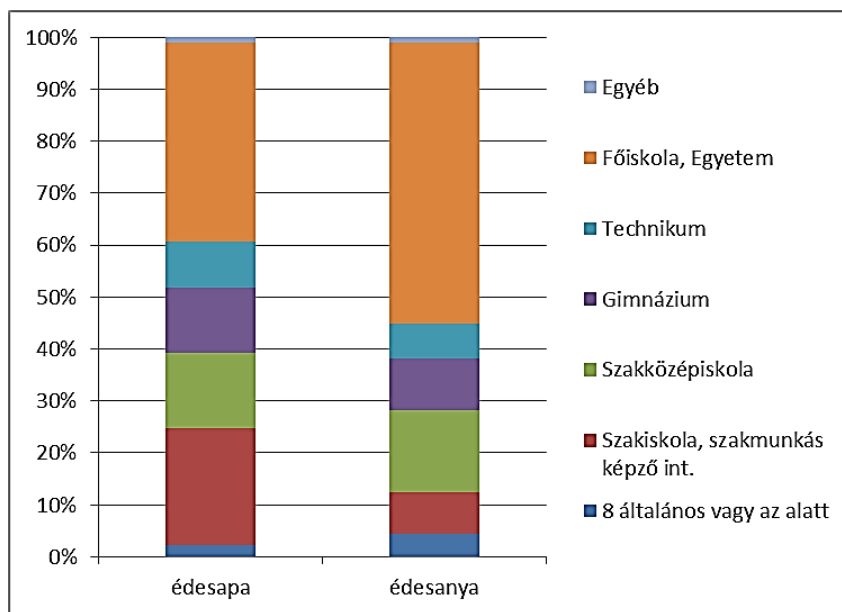


1. ábra: A magánénekes hallgatók településtípus szerinti megoszlása

(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, százalékban megadva, N=90)

Következő lépésben a hallgatók szüleinek iskolai végzettségét vizsgáltuk meg. (2. ábra) Azt a figyelemreméltó eredményt kaptuk, hogy az apáknál és az anyáknál egyaránt a főiskolai és egyetemi végzettséggel bíró szülők alkotják a legnagyobb csoportot. (Ennek

értéke az anyáknál 53,9, az apáknál 38,2.) A Eurostudent V. mintájában ezzel szemben a középfokú végzettség dominál, diplomával az apák 33%-a, az anyáknak pedig 39,1%-a rendelkezik (Garai és Kiss, 2014). A magánénekes hallgatók között felülreprezentáltak a magasabb státuszú családokból érkezők. Az alacsony végzettségű anyák aránya mindössze 4,5%, az apáké 2,2%.



2. ábra: A magánénekes hallgatók szüleinek iskolai végzettsége

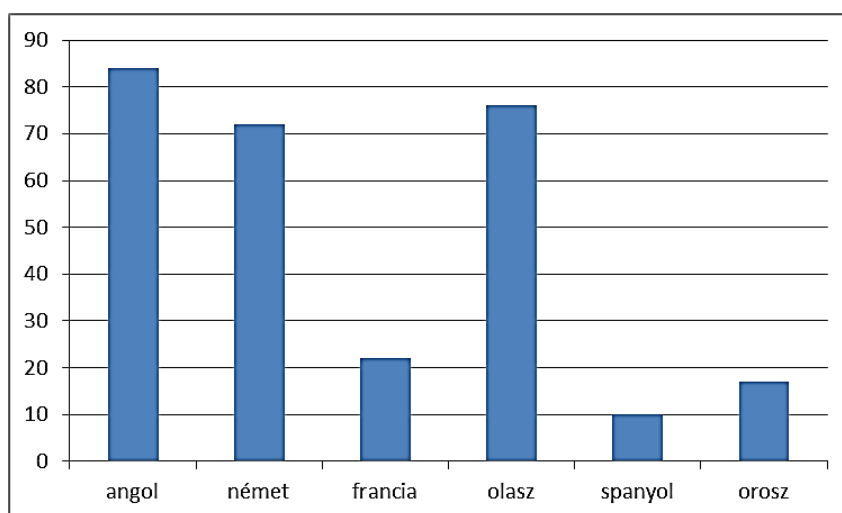
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, százalékban megadva, N=90)

A kérdőív egy külön blokkja foglalkozott a hallgatók nyelvhasználatával. Rákérdeztünk a megkérdezettek anyanyelvére, mivel arra számítottunk, hogy a kérdőívet nálunk tanuló külföldi vagy vegyes nyelvi környezetből érkezők is kitöltik. A lekérdezés során egy hallgató nyilatkozott úgy, hogy horvát anyanyelvű, a családban használt többnyelvűségről 10,1% számolt be, 12,4%-uk pedig vegyes nyelvű lakóközösségből érkezik. Kérdésfelvetésünk háttérben az a feltevés állt, hogy a mindennapok során több nyelvet használók között nagyobb nyelvi affinitást tapasztalunk, amely a nyelvvizsgák számában is megnyilvánul.¹

¹ Elemzésünk során a tartós fogyasztási javakból indexet képeztünk, azonban ezt csak a későbbiekben fogjuk felhasználni, mivel más kutatásokkal nem egyezett meg a kérdésblokkunk. Ez a kérdésblokk 10 darab tartós fogyasztási cikket tartalmazott (ház/lakás, nyaraló, autó, mosogatógép, szárítógép, klíma, televízió, személyi számítógép, okostelefon, tablet/laptop). Az indexbe kettes értékkel számoltuk a „több van” válaszlehetőséget, eggyel az „egy van” válaszlehetőséget, és nullával, ha a hallgató nem rendelkezett az adott fogyasztási cikkel. Elemzésünk későbbi szakaszában a hallgatókat kb. 33%-os csoportokra bontottuk (alacsony, közepes és magas anyagi tőkével bíró alminta), s így történtek az összevetések.

A magánénekes hallgatók nyelvi képzettsége

A kérdőív harmadik kérdéscsoportjában a magánénekes hallgatók nyelvi képzettségéről kívántunk képet kapni. A tanult nyelvek vonatkozásában az 3. ábrán látható módon egyértelműen kirajzolódik az angol nyelv prioritása. (Ez az adat összhangban áll azzal az információval, amelyet az interjúkban megkérdezett oktatóktól kaptunk.) Mindössze hat hallgató nem tanult sohasem angolul. Németül 72, olaszul 76, franciául 22, oroszul 17, spanyolul pedig 10 hallgató tanult. A német és az olasz nyelv magas tanulási arányát ahhoz a tényhez kötjük, hogy a vokális irodalom jelentős része ezeken a nyelveken íródott. Ezek a nyelvtanulási adatok összhangban állnak azokkal az országos mérési eredményekkel (Veroszta, 2016), amelyek szerint a felsőfokú művészeti és művészetközvetítő képzésben tanulók legalább alapszintű nyelvismerete az angol (98,5%) és a francia (25,3%) nyelvek vonatkozásában az országos átlag (94,8% és 18%) felett áll.

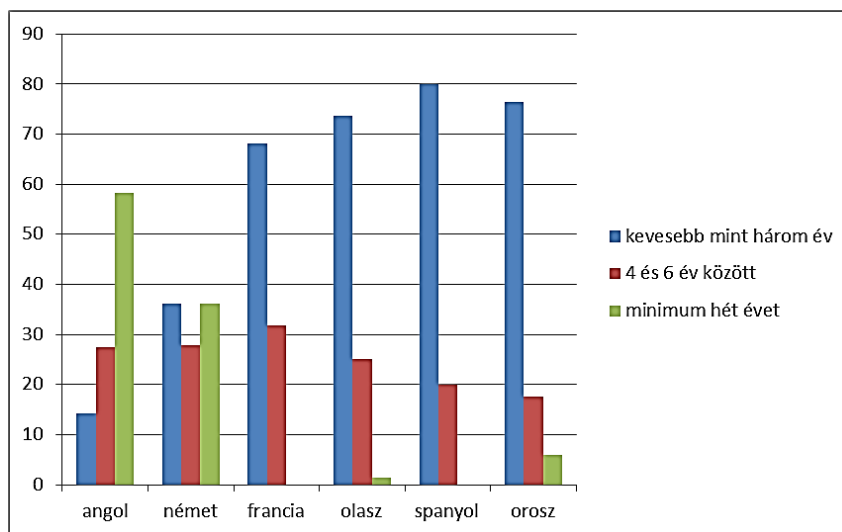


3. ábra: A leggyakrabban tanult idegen nyelvek

(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90, főben megadva)

A nyelvtanulás időtartama a nyelvek összehasonlításában sajátos ábrázatot mutat. A 4. ábrán azt láthatjuk, hogy a leghosszabb időt az angol (58,3%) és a német (36,1%) nyelvek tanulásával töltötték eddig a megkérdezettek. Több mint 7 éven keresztül tanult még orosz nyelvet a hallgatók 5,9%-a, és csupán 1,3% mondta, hogy legalább 7 évig foglalkozott az olasz nyelvvel. Franciául és spanyolul senki sem tanult ilyen hosszú ideig. A 4-6 év közötti intervallumban tanult nyelvek kiegyenlített képet mutatnak, legtöbben (31,8%) franciául,

legkevesebben (17,6%) oroszul tanultak ennyi ideig.² Szemléletesen kirajzolódik az is, hogy az énekes irodalomban szintén gyakran használt nyelveket, a franciát, olaszt, spanyolt, orosz a legtöbben kevesebb, mint három évet tanulták.



4. ábra: A nyelvtanulás időtartama a nyelvek összehasonlításában

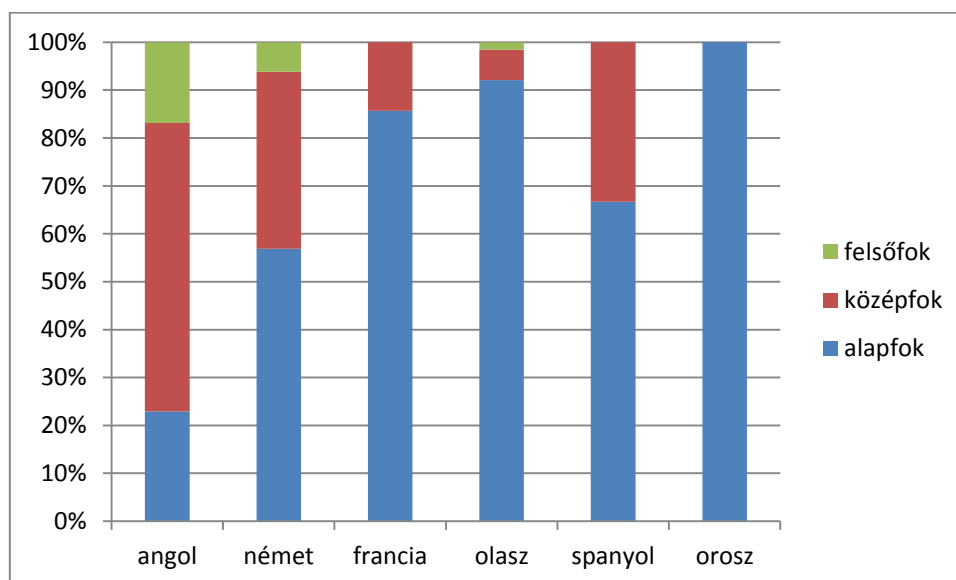
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90, százalékban megadva)

Ezek az adatok arra engedtek következtetni, hogy az éneklésben használt nyelvek tanulása a felsőfokú képzés ideje alatt kerül előtérbe, míg az angol nyelvtudás megszerzése a korábbi tanulmányi évekre tehető. Erre vonatkozó további információt a nyelvtanulás időtartamának életkor függvényében való vizsgálatától vártunk. Azt tapasztaltuk, hogy az angol nyelv a 24-25 évesek között a legrégebb ideje tanult nyelv (61,9%) és ugyanerre a korcsoportra jellemző német nyelv (47,1%) leghosszabb ideje tanulása is. A 19 és 23 év közöttiek és a 26 év felettek közel azonos arányban (32%) tanulják a németet több mint 7 éve. Az olasz nyelv tanulása csupán a 26 éven felüliek 3,6%-ánál éri el a 7 évet, a két fiatalabb korosztályra közel 70%-os arányban a három évnél rövidebb nyelvtanulás jellemző. Az éneklésben szintén gyakran használt orosz nyelv tanulásának életkorral összefüggő vizsgálata sajátos mintázatot mutatott. A 26 éven felüliek 60%-a kevesebb, mint 3 évig, 30%-a 4 és 6 év között, míg 10%-a legalább 7 évig tanulta a nyelvet. A fiatalabb korcsoportokban senki sem tanulta 3 évnél hosszabb ideig. A francia és a spanyol nyelv tanulása egyik korosztály esetében sem érte el a 7 évet, mindkét nyelvet jellemzően 70% körüli arányban tanulják kevesebb, mint 3 évig, 30% pedig 4 és 6 év között. Ezek az arányok jelzik, hogy az

² A tanulási idő intervallumának szakaszolása az esetleges intézményes tanulásokhoz kívánt igazodni. Az első szakasz „kevesebb mint három év” a BA képzéshez igazodhat, a „4 és 6 év között” az általános és középiskolához, a „minimum 7 év” pedig képzési szinttől független nyelvtanulási időt jelez.

olasz, a francia és a spanyol nyelvtanulás a felsőfokú magánénekes hallgatók felsőfokú képzése idejére tehető. Ennek kereteit a későbbiekben vizsgáljuk. Az orosz nyelv ettől eltérő tanulási arányát minden bizonnyal a kiegészítő diplomát megszerző, már pályán lévő énekesek módosítják.

A vokális interpretációban leggyakrabban használt nyelvek tanulásának vizsgálatát a nyelvtudás szintjének lekérdezésével folytattuk. Elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy a hallgatók milyenek ítélik meg saját nyelvtudásukat. A kapott eredményeket az 5. ábrán ábráztuk, amely jól szemlélteti, hogy középfokon és felsőfokon is az angol nyelvet birtokolják leginkább a hallgatók saját megítélésük szerint. Az orosz nyelvtudását mindenki alapfokúnak ítéli, és felsőfokú nyelvtudásról csak a német (7%) és az olasz (2%) esetében nyilatkoznak. Franciául a nyelvet tanulók 15%-a, olaszul 7%-a, spanyolul pedig 23%-a tud középfokon saját megítélése alapján.



5. ábra: A nyelvtudás szintje saját megítélés alapján

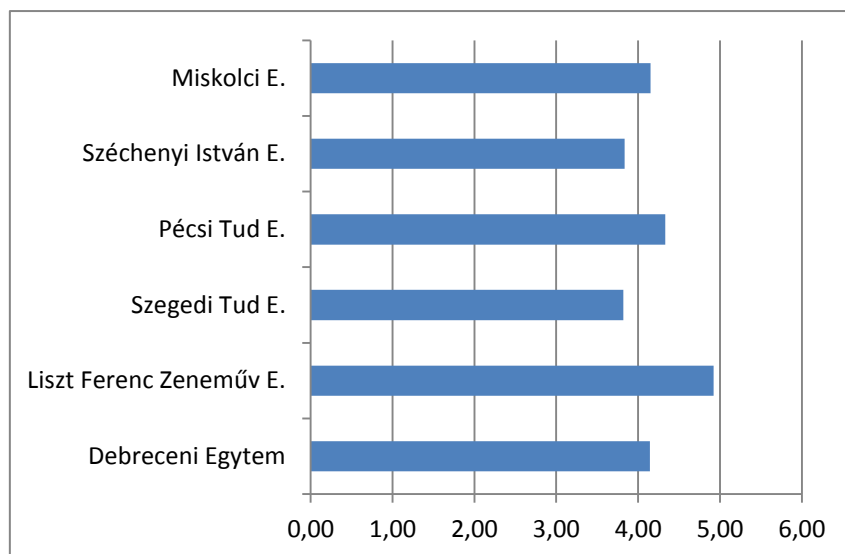
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, $N=83$, $N=65$, $N=14$, $N=64$, $N=6$, $N=9$, százalékban megadva)

A hazai vizsgálatok a hallgatói nyelvtudás eltérő aspektusaira helyezik a hangsúlyt. A Eurostudent V. kutatásban a hallgatói nyelvismeret mértékét a hallgatók szintén saját maguk ítélték meg. A megkérdezettek 52%-a nyilatkozott úgy, hogy 1 nyelvet, 17%-a pedig úgy, hogy 2 vagy több nyelvet ismer jól. A nyelvek közül az angolt 22,2% jól ismeri, 74,8% pedig ismeri. A német nyelvet 71%, a franciát 20%, az olaszt 18%, a spanyolt és az oroszot pedig 15%-15% ismeri valamilyen szinten (Garai és Kiss, 2014). Ezek a vizsgálati eredmények

kérdésfeltevésüknek köszönhetően nem megfeleltethetők ugyan a mi vizsgálati paramétereinknek, de segítenek a hallgatói nyelvtanulás árnyaltabb megközelítésében.

A nyelvtudás egyéb változókkal való összevetésére indexet képeztünk. A hat nyelvből a válaszadóknak saját bevallás alapján kellett megbecsülniük a nyelvtudásuk szintjét. A felsőfokú nyelvtudás egy adott nyelvből három pontot ért, a középfok kettőt, az alapfok pedig egyet. Ennek segítségével becsültük meg az egyes hallgatók nyelvtudását. Az így kapott nyelvtudás index átlaga 4,33 lett. Ez azt jelenti, hogy a hallgatók átlagosan legalább két nyelvet bírnak középfokon, vagy egy felsőfokú és legalább egy középfokú nyelvtudással rendelkeznek.

A kapott nyelvtudás index alapján a nyelvtudás mértékét intézményi lebontásban is elemezni tudtuk. A nyelvtudás vizsgálatba bevont intézmények szerinti megoszlását a 6. ábrán követhetjük nyomon. Az intézmények között a LFZE áll az első helyen, közel 5 értékkel, ezt követi a PTE-MK, majd a DE-ZK és a ME-BBZI, a legalacsonyabb érték (3,8) SZE-MK és a SZTE-MK hallgatóihoz tartozik.

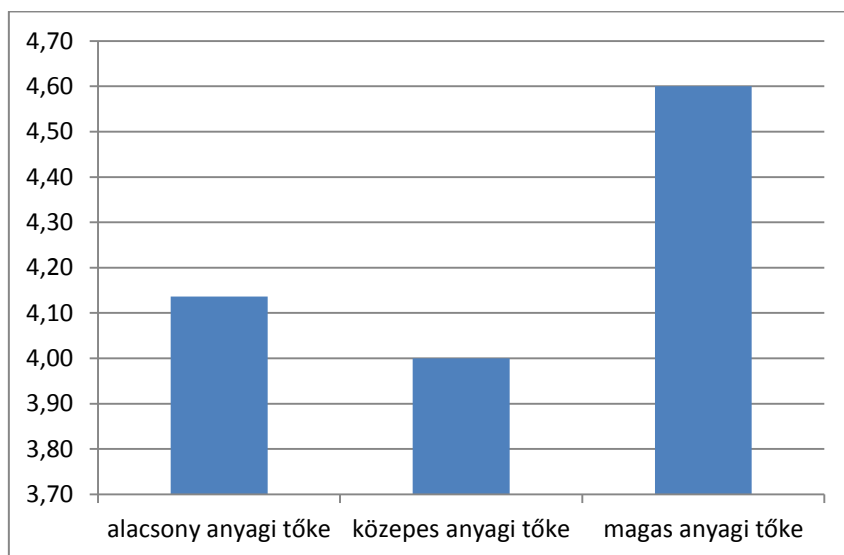


6. ábra: A nyelvtudás index értéke intézményenként

(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90)

A képzett index segítségével a nyelvtudást már össze tudtuk mérni további háttér változókkal is. Az alacsony elemszámok most sem adtak lehetőséget a szignifikáns különbségek megragadására, de az anyagi tőkére vonatkozóan a 7. ábrán markánsan kirajzolódik az anyagi tőke és a nyelvtudás kapcsolata. A magas anyagi tőke értékhez tartozó

nyelvtudás érték a legmagasabb: 4,6. A magasabb anyagi státuszú hallgatók nyelvtanulásának feltételei jobban biztosítottak.



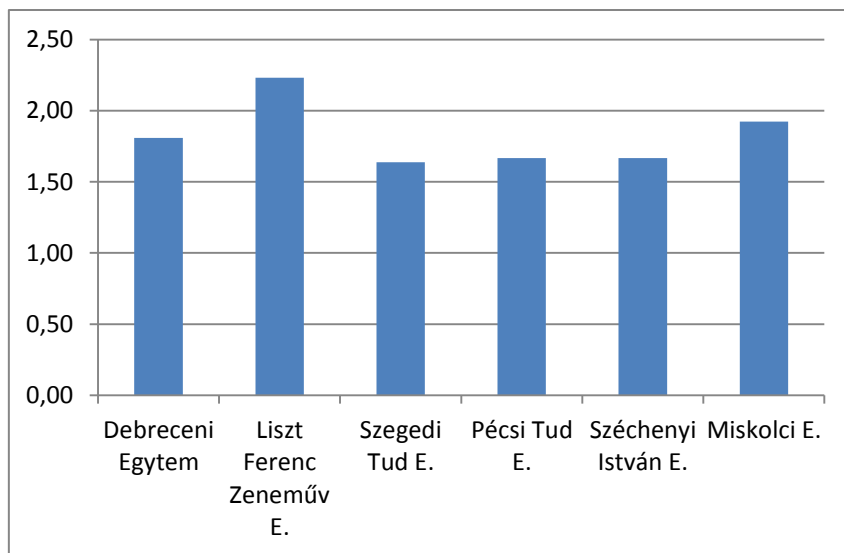
7. ábra: A nyelvtudás index értéke az anyagi tőke szerint
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90)

A nyelvtudás fokát a nyelvvizsgák típusára és szintjére irányuló kérdésekkel mértük fel. A tanulmányozott nyelvekből szerzett vizsgákból újabb indexet képeztünk úgy, hogy a felsőfokú nyelvvizsga három, a középfokú nyelvvizsga kettő, az alacsony fokú nyelvvizsga pedig egy pontot ért az indexben. A kapott érték a nyelvtudás indexéhez képest, sokkal rosszabb eredményt mutatott. A hallgatói minták átlagértéke 1,89 volt, ami önmagában is figyelemreméltó adat. Ez az érték azt jelzi, hogy a hallgatók átlagának egy nyelvből sincs középfokú nyelvvizsgája. A nyelvvizsga index és a saját megítélésű nyelvtudásból alkotott nyelvtudás index diszkrépanciája pedig a nyelvtanulás hatékonyságával kapcsolatban vet fel kérdéseket. A frissdiplomásokkal 2015-ben készült felmérések tanúsága szerint a végzettek 70%-ban a nyelvvizsgát jelölték meg a késedelmes diplomaszerzés okaként. A művészeti és tudományterületi megoszlás alapján a művészeti és művészetközvetítői képzésben visszatartott diplomák aránya még ennél is magasabb, 76,3% (Veroszta, 2016). (Ez az arány jól tükrözi a tanári interjúkban elhangzott értékeléseket és véleményeket is.)

Mintánk 30%-a még nem rendelkezik középfokú nyelvvizsgával, a BA képzésű hallgatókra szűkítve ez az arány nagyobb, 36,2%. Ha a nyelvvizsga indexét képzési szintenként vizsgáljuk, a legmagasabb átlagokat a mesterképzéses hallgatók esetén találjuk (opera MA-2, oratórium-, dal MA-2,28, tanári MA-2,85), míg a legalacsonyabb átlaggal az

osztatlan tanárképzésben (1,38) résztvevő diákok bírnak. Az alapképzésben résztvevők nyelvvizsga indexe magasabb (1,85), aminek az lehet a magyarázata, hogy a lekérdezettek többsége a képzési ciklus vége felé közeledve sürgetőbbnek érzi a diplomához szükséges nyelvvizsga megszerzését, mint a felfutóban lévő osztatlan tanárképzés alsóbb évfolyamú hallgatói. Az MA képzésben résztvevő hallgatók magasabb nyelvvizsga indexe életkorukból, a nyelvtudásra fordított hosszabb időtartamból természetesen adódhat. Kutatásunk arra nem adott lehetőséget, hogy a pontos képet kapjunk arról, hogy a mesterképzéses hallgatók melyik képzési ciklusban szerezték nyelvvizsgájukat. Fontosnak tartjuk ugyanakkor megjegyezni, hogy a magánénekes mesterszintű felsőoktatásban nem kötelező a második nyelvvizsga megszerzése.

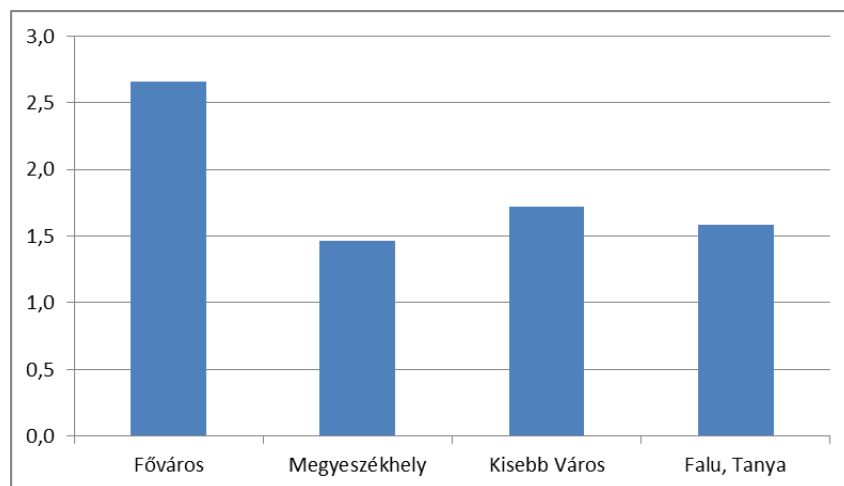
A 8. ábrán látható intézményenkénti összehasonlítás alapján újabb adalékokat találunk a nyelvtudás és a nyelvvizsga eltéréseire vonatkozóan. Az intézmények sorrendje a nyelvvizsga index értékek tükrében némileg módosítja a nyelvtudás index által megrajzolt képet. A nyelvvizsgák száma és foka szerint is a LFZE hallgatói bírnak leginkább nyelveket, de az intézmények további sorrendje: ME-BBZI, DE-ZK, PTE-MK, SZE-MK, SZTE-ZK. A LFZE magánénekes hallgatóinak nyelvvizsga index értéke 2,25, ami 2,65 értékkel alacsonyabb, mint a nyelvtudás index értéke. A többi intézmény esetében is 2,3 érték körül van az eltérés, a nyelvtudás index és a nyelvvizsga index között. A saját megítélésű nyelvtudásról a hallgatókban kialakult kép a pécsi kitöltők esetében áll a legtávolabb a nyelvvizsgával igazolt tudástól.



8. ábra: A nyelvvizsga index értéke intézményenként

(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90)

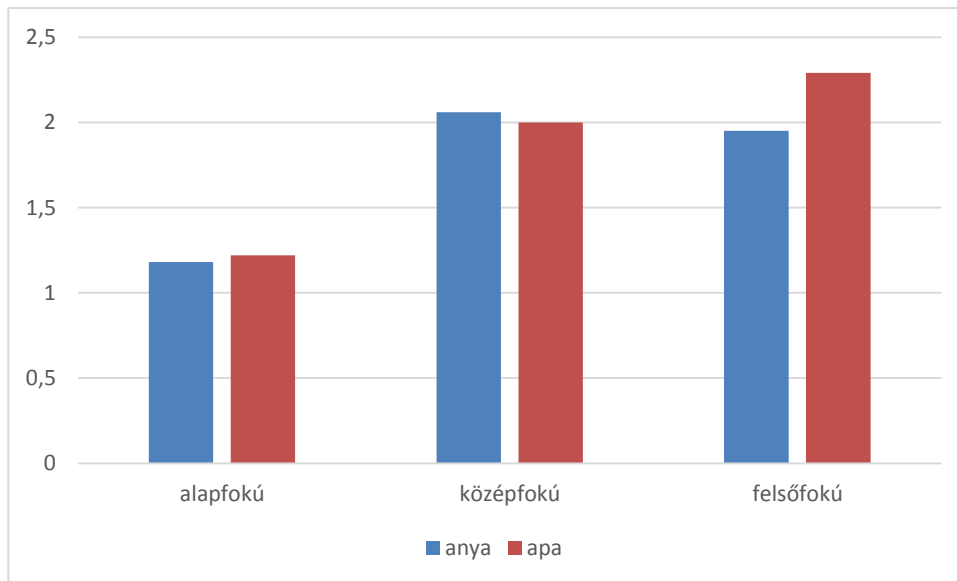
A nyelvtudás és a demográfiai háttér lehetséges kapcsolatát is fontosnak tartottuk feltárni. A nyelvvizsga index és a település típus összevetésében azt tapasztaltuk, hogy a legmagasabb nyelvvizsga index értékkel a fővárosiak, míg a legalacsonyabbal a megyeszékhelyen élők rendelkeznek. Ezt egyrészt azzal indokolhatjuk, hogy a nyelvtanulás infrastrukturális háttére intézményi és magánúton tanulás tekintetében is gazdagabb a fővárosban. A faluról és tanyáról érkezett hallgatók vonatkozásában figyelemre méltó, hogy nyelvtudásuk nem marad el a városból érkezőkétől. Ennek oka vélhetően az, hogy középfokú tanulmányaikat már gimnáziumban, szakközépiskolában folytatták (9. ábra).



9. ábra: A nyelvvizsga index értéke településtípusonként

(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90)

A nyelvvizsga index és a szülők végzettségének vizsgálatakor azt látjuk, hogy a nyelvvizsga indexe illeszkedik a szülők iskolai végzettségéhez. Az alsófokú iskolai végzettséghez 1,22 (anyák) és 1,24 (apák) nyelvvizsga index, a középfokú végzettséghez pedig 2,06 (anyák) és 2 (apák) nyelvvizsga index járul. Meg kell említeni, hogy a magasabb iskolai státuszú apák gyermekei nagyobb nyelvvizsga index értékkel (2,29) rendelkeznek, azaz egyértelműen több nyelvből és/vagy magasabb szintű nyelvvizsgálással bírnak, mint a magas státuszú anyák gyermekei (1,95). Ezeket az összevetéseket a 10. ábra mutatja be.



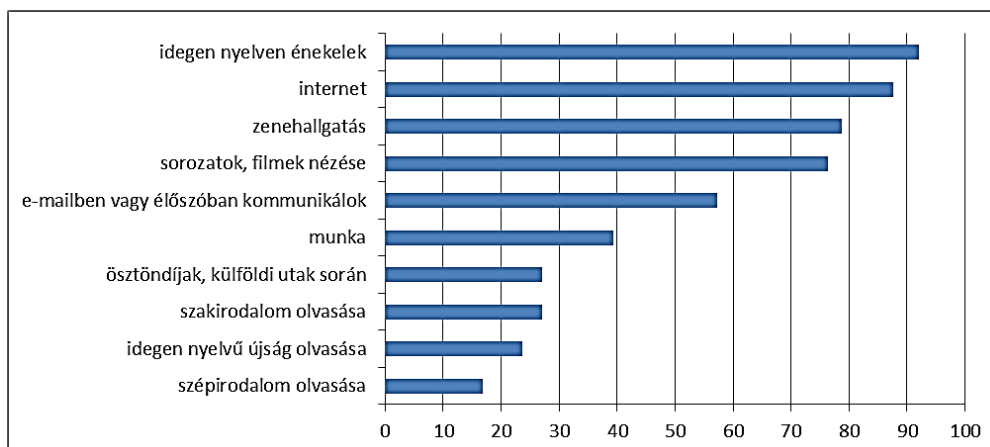
10. ábra: A nyelvvizsgák indexének és a szülők iskolai végzettségének kapcsolata

(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90)

A magánénekes hallgatók idegen nyelvtudásának felmérése, a nyelv használatának összefüggésében nyer értelmet. A lekérdezés részeként arról kérdeztük a hallgatókat, hogy milyen célból, milyen módokon használják az idegen nyelveket. A 11. ábrán szembeötlően kirajzolódik, hogy az idegen nyelvek felhasználásának legmeghatározóbb területe az idegen nyelvű éneklés, amelyet több mint 90%-ban jelöltek meg a hallgatók. Ezt követi csak az internet használat és az idegen nyelvű zene hallgatása. Az idegen nyelven történő írásbeli vagy szóbeli kommunikáció, a hallgatók 60%-ára sem jellemző. Ez az adat szintén indokolja, hogy az idegen nyelvű interpretáció nyelvi gyakorlatát a nyelvi képzéstől függetlenül is górcső alá vegyük majd tanulmányunk II. részében.

Khí-négyzet statisztikával megvizsgáltuk a nyelvtudás indexének alapján kialakított két csoport (N=31 és 59) idegennyelvű tevékenységeinek spektrumát ($p \leq 0,05$). ³Két tevékenység esetén találtunk szignifikáns kapcsolatot (e-mailben és előszóban kommunikálok (sig.: 0,001), idegen nyelven szakirodalmat olvasok (sig.: 0,032). A különbség tehát nem minden esetben volt megragadható, de ki tudtuk mutatni azoknak a tevékenységeknek a körét, amelyek inkább köthetők a magasabb nyelvi indexszel rendelkező hallgatókhoz.

³ Arra törekedtünk, hogy két azonos nagyságú csoportot alakítsunk ki. Az index által felvett értékek akkor adták ki a két, leginkább elemezhető csoportnagyságot, ha az alacsony nyelvtudású csoportba 0 és 3 közötti értékkel vontuk be a hallgatókat, négyes értéktől pedig a magas nyelvtudású csoportba kerültek.



11. ábra: Az idegen nyelvek felhasználási területei

(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90, százalékban megadva)

A hallgatók társadalmi háttérének elemzésekor a családok nyelvi összetételére is rákérdeztünk. Azt feltételeztük, hogy a családban több nyelvet beszélők, illetve a vegyes nyelvi környezetből érkezők közt nagyobb arányban lesznek nyelvvizsgával bírók. Az adatok értékelésekor arra a megállapításra jutottunk, hogy abban az esetben, ha a családban több nyelvet beszélnek, a nyelvtudás indexe magasabb, ugyanakkor ez a többlet tudás a nyelvvizsgák számát nem emeli.⁴ Ha viszont a lakóközösségben beszélnek több nyelvet, annak hatása a nyelvvizsga indexében is megmutatkozik.⁵ Ennek határozott okát nem tudjuk, csak feltételezhetjük, hogy a határon túli magyar hallgatók a lakóközösségükben beszélt nyelvből tettek nyelvvizsgát, vagy épp az anyaországi tartózkodás teremtett számukra új tanulási lehetőségeket. Ezeket az eltéréseket az alacsony elemszámok miatt óvatosan kell kezelnünk.

A hallgatói mobilitásról szintén azt feltételeztük, hogy hozzájárulhat a nyelvtudás szintjének emeléséhez. A válaszadók közül 10 hallgató vett részt külföldi képzésben. Arra vonatkozóan kértük a kitöltők értékelését, hogy nyelvtudásuk mely területe, milyen mértékben fejlődött a külföldi tanulmányok alatt. A nyelvtudás nyolc aspektusát (szókincs, kiejtés, kommunikáció, nyelvi magabiztosság, írás, olvasás, intonáció, szövegértés) soroltuk fel és a válaszadókat arra kértük, hogy határozzák meg, hogy milyen mértékben fejlesztette ezeket a területeket a külföldi képzés. A válaszlehetőségek (nem fejlesztette, közepesen

⁴ Kilenc hallgató érkezett többnyelvű családból. Az ő nyelvtudásuk indexértéke 5,3 volt, míg a többi hallgatóé 4,3. A nyelvvizsga indexének értéke 1,7 és 1,9.

⁵ 11 hallgató érkezett többnyelvű lakókörnyezetből. Nyelvtudásuk indexértéke 5,7 volt, míg a többi hallgatóé 4,1. A nyelvvizsga indexének értéke 2,3 és 1,9.

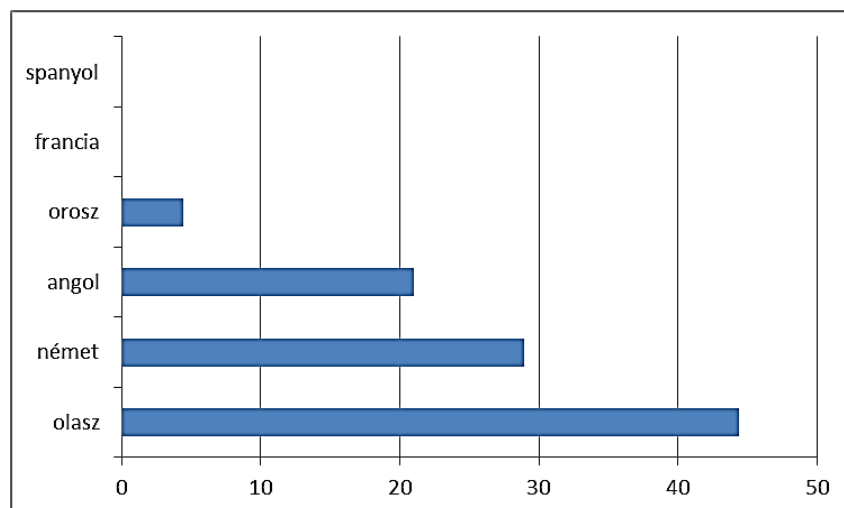
fejlesztette, jelentősen fejlesztette) közül a nyelvi magabiztosság fejlődését ítélték meg a legjellemzőbbnek, az írás és az olvasás fejlődését pedig a legcsekélyebbnek.

A kiejtés és a szókincs fejlődését szintén sokan választották, ami autentikus nyelvi környezetben bővítve még nagyobb jelentőséggel bír.

A külföldi tanulmányok alatt az eredeti nyelvű interpretáció képzésben betöltött szerepéről szerzett tapasztalatokról szöveges válaszban kértük a hallgatók véleményét. Egyöntetűen megfogalmazták, hogy mindent eredeti nyelven énekeltek. „Nehezünkre esik nem anyanyelvünkön megtanulni és használni. Ha mégis, csodabogár vagy, pedig a 21. században élünk.” A speciális nyelvórákat, illetve az idegen nyelvű szerep tanulás prózai megközelítését többen kiemelték.

A nyelvhasználat teljes körű feltérképezésére a tantárgyi keretekre vonatkozóan is fogalmaztunk meg kérdést. A válaszokból kirajzolódó kép alapján elmondhatjuk, hogy a hallgatók döntő többségében (95,3%) a főtárgy órák keretében, kisebb arányban a kamaraének (82,6%) és korrepetíció (80,2%) órákon használják az idegen nyelvet. Az a feltételezésünk, hogy más idegen nyelvek tanulásakor is jelentősen hasznosítják adott nyelvből már meglévő tudásukat, nem igazolódott, mindössze 31,8% nyilatkozott úgy, hogy más nyelvből is hasznát veszi a tanultaknak.

Miután megnéztük, hogy a magánénekes hallgatók milyen nyelvi képzettséggel rendelkeznek, és milyen területeken használják azt, indokoltá vált a nyelvi képzés intézményi feltételeinek vizsgálata is. Elsőként a vokális interpretáció során leginkább megjelenő nyelvek intézményi keretek között tanulását vizsgáltuk és ábrázoltuk a 12. ábrán. Az olasz (44,4%) és a német nyelv (28,9%) intézményi tanulása a legnagyobb arányú, oroszul 4,4% tanul, franciául és spanyolul egyetlen hallgató sem. Ez az arány az olasz és a német nyelv vonatkozásában indokolt, a francia és az orosz nyelv esetén azonban – az énekes irodalom nyelvi összetételét figyelembe véve – feltűnően alacsony.



12. ábra: Az éneklésben használt idegen nyelvek intézményes nyelvtanulása
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90, százalékban megadva)

A nyelvtanulás intézményi formáiról a nyelvórák száma, kötelező vagy választható jellege, valamint óraszámait által tájékozódunk. A válaszadók 67,1%-a nyilatkozott úgy, hogy kötelező jelleggel tanul valamilyen idegen nyelvet.⁶ A nyelvek közül az angolt 17 hallgató, a németet 26, az angolt 17, az oroszot pedig 5 válaszadó tanulja az intézményben. Az oktatói interjúkból kirajzolódott intézményi nyelvtanulás feltételei ismeretében az intézményen kívüli nyelvtanulás mértékére is kíváncsiak voltunk. A hallgatók 58,4%-a nem, 41,6%-a viszont tanul magánúton valamilyen nyelvet. Ennek háttérében véleményünk szerint éppen a saját megítélésű nyelvtudás és a nyelvvizsga index értékben is tükröződő nyelvi eredményesség közti jelentős különbség áll. Az intézmények mindegyikében csak gyakorlati jeggyel zárul a nyelvi képzés, egyedül a BA diploma feltételül szolgáló középfokú nyelvvizsga tekinthető kötelező ösztönző erőnek.

A magánúton történő nyelvtanulásról intézményi összehasonlításban úgy találtuk, hogy a LFZE hallgatóinak körében a legjellemzőbb. Egyéb változókkal is megnéztük a lehetséges összefüggéseket, de azt láttuk, hogy sem a településtípus, sem a nemek megoszlása, sem a képzési szint nem befolyásolja a nyelvtanulás formáját, és nem találtunk jól interpretálható különbséget a szülők végzettsége valamint az anyagi tőke vonatkozásában sem.

⁶ A nyelvórák számának és a kötelező vagy fakultatív jellegű nyelvórák adatainak megbízható feldolgozását a „kötelező jelleg”, illetve a „szakmai”, „normál” nyelv pontatlan értelmezéséből eredő ellentmondásos hallgatói válaszok nem teszik lehetővé.

Összegzés

A kérdőíves kutatás eredményeinek áttekintése

A hallgatói kérdőíves lekérdezés kvantitatív vizsgálati eredményeinek összefoglalásaként megfogalmazhatjuk, hogy a nyelvi képzettséggel kapcsolatban korábban megfogalmazott hipotéziseink jelentős mértékben igazolódtak, a kapott adatok fényében azonban számos tekintetben módosítanunk kellett az összefüggések feltárásainak irányait.

1. Kutatási eredményeink egyértelműen igazolták azt a hallgatók vonatkozásában elsőként felállított hipotézisünket, hogy a magánénekes hallgatók demográfiai és szociális háttere alapvetően befolyásolja a nyelvtanulás lehetőségeit. A szociokulturális háttér jelentős hatással van a nyelvi tőke mutatóira. A vizsgált hallgatói populációnak is csak csekély hányadát (14%) alkotják a faluról vagy tanyáról érkezők. A lakóhely településtípusa várakozásainknak megfelelően differenciálta a nyelvtanulási lehetőségeket, a fővárosiak sokkal nagyobb arányban rendelkeznek nyelvvizsgával. Ugyanakkor a faluról vagy tanyáról érkezők nem maradnak el nyelvvizsgák számában a megyeszékhelyeken, vagy kisebb városokban élőkétől. Ennek okát a középiskolai és egyetemi tanulmányok által kínált nyelvtanulási lehetőségekben láttuk.

A szülői végzettség tekintetében azt láthattuk, hogy a magánénekes hallgatók körében felülreprezentáltak a magasabb státuszú családokból érkezők, az országos átlaghoz képest jóval magasabb az egyetemet vagy főiskolát végzett szülők aránya.

Ugyancsak meghatározónak véltük hipotéziseinkben az anyagi tőke szerepét. Az a feltevésünk, miszerint a magasabb anyagi tőke elősegíti a zenei és a nyelvi tanulmányokat, a nyelv vonatkozásában igazolást nyert. A magasabb anyagi státuszú családok gyermekei nagyobb nyelvvizsga indexszel bírnak, több nyelvből, magasabb szinten tettek nyelvvizsgát. A nyelvi tanulmányok vonatkozásában egyaránt azt feltételeztük, hogy a magánúton folytatott tanulmányokat az anyagi háttér lehetőségei befolyásolják, ilyen összefüggést azonban nem tudtunk kimutatni. A magánúton folyó nyelvtanulás nem mutatott releváns kapcsolatot egyetlen vizsgált háttérváltozóval sem.

Az a feltételezésünk, hogy a vegyes nyelvi környezetből érkező, illetve a lakóközösségében több nyelvet beszélő hallgatók nyelvi fogékonysága a nyelvvizsgák számát növeli, csak a nyelvtudás indexének magasabb értékében igazolódtott, a nyelvvizsgák számában, nem.

2. Másodikként a nyelvi preferenciákról azt fogalmaztuk meg hipotézisünkben, hogy egyes életkori csoportokban eltérő mintázatot mutatnak. Ez a várakozásunk teljesült, mivel egyértelműen kirajzolódott, hogy a fiatalabb korcsoportok nyelvtudása döntően a szakmai

elvárásoktól távolabb eső angol nyelvre koncentrált, orosz nyelvet egyáltalán nem, spanyolt minimálisan, olaszt, franciát és németet jóval kisebb arányban és kevesebb ideje tanulnak. A 26 évnél idősebbek között viszont az olasz, a francia és a spanyol nyelvek esetében minimális a nyelv tanulásával már eltöltött idő, a németet és az orosz nyelvet tanulják többen és hosszabb ideje.

3. Harmadik hipotézisünkben azt állítottuk, hogy az idegen nyelvi tőke nagyobb mértéke a nyelvhasználat szélesebb spektrumát eredményezi nemcsak a szabadidős, hanem a szakmához köthető területeken is. A hallgatói mobilitás és a nyelvi tőke összefüggéseinek igazolására az alacsony elemszámok nem adtak lehetőséget. Feltételeztük, hogy az idegen nyelven folytatott szabadidős tevékenységek (olvasás, filmezés, internetezés, zenehallgatás) összefüggést mutathatnak a nyelvi tőke mutatóival. Ezekkel azonban semmilyen kapcsolatot nem tudtunk kimutatni. A nyelvtudás csupán a szakirodalom olvasása és a kommunikáció területén jelentett láthatóan többlet hasznosulást, illetve abban, hogy magasabb nyelvi indexszel bíró hallgatók a vokális művek speciális szempontú megközelítését nagyobb igénnyel várták el az idegen nyelvű interpretációs képzéstől.

A nyelvi képzettségre vonatkozó intézménnyel kapcsolatos hipotézisünk a kérdőíves vizsgálattal nem nyert igazolást. Előfeltevésünkkel ellentétben, a magasabb képzési szintekhez nem kapcsolódott hosszabb időtartamú képzés, a mesterképzésnek nem szükségszerűen része a további idegen nyelvtanulás, a második nyelvvizsga megszerzése. A nyelvi képzés egyik intézményben sem zárul nyelvvizsgával, a nyelvi tanulmányokat gyakorlati jegy zárja le. A szakmai nyelvek és a normál nyelvi képzés határai elmosódtak.

Ezeket a kutatási eredményeket felhasználva tanulmányunk folytatásában (II. rész) azt fogjuk megvizsgálni, hogy az idegen nyelv tanulása milyen mértékben járul hozzá az eredeti nyelvű éneklés tökéletesítéséhez. Arra keresünk választ, hogy a nyelvi képzés mellett milyen, a vokális interpretációhoz kapcsolódó kurrikulumok és módszertani gyakorlatok léteznek, és ezek hogyan fejlesztik a magánénekes hallgatók interpretációs felkészültségét a jelenlegi magánénekes felsőoktatási képzésben.

Felhasznált irodalom

More, Gwen (2013): Musical value, ideology and unequal opportunity: backgrounds, assumptions and experiences of students and lectures in Irish higher education. Thesis. *Institute of Education, University of London.*

Moore, Derek G. – Burland, Karen – W. Davidson, Jane (2003): The social context of musical succes: a developmental account. *British Journal of Social Psychology.* **2003.** 94. 529-549.

Kucsera Tamás Gergely – Szabó Anna (2017, szerk): A felsőfokú művészeti képzés Magyarországon. In: *Fundamenta Profunda 2.*, Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest.

Bocsi Veronika et al.: *Az egyetem peremén.* Különleges bánásmód, megjelenés alatt

Garai Orsolya – Kiss László (2014): Eurostudent V. – magyarországi eredmények. In: *A felsőoktatás szociális dimenziója. A Eurostudent V. magyarországi eredményei.* Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest.

Veroszta Zsuzsanna (2016): *Frissdiplomások 2015.* Oktatási Hivatal Felsőoktatási Elemzési Főosztály, Budapest.

Internetes hivatkozások

1. <http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatas/kepzesi-rendszer/alapkepzesi-szakok-kkk>
2. <http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatas/kepzesi-rendszer/mesterkepzesi-szakok-kkk>
3. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi008.html